

UZLAŞMA/ÇATIŞMA ZEMİNİ OLARAK MEKAN/YER

"Toplumunu değiştirmek", "yaşamı değiştirmek", eğer ele geçirilene mekanın üretimi gerçekleştirilemiyorsa bir anlam taşımaz."(Lefebvre ,Urban Question 1973:731)

Mekanın denetim altına alınması ve mekana el koyulmasının gerekliliğine inanan Lefebvre, praksisin mekansal bir bileşeninin olmasını savunur. Ona göre günlük yaşamın dönüşümü, mekanın kökten dönüşümüne öylesine sıkı bağlıdır ki, bu sebeple birlikte yürütülmelidir. Günlük yaşamın eleştirisini, mekanın dönüştürülmesi problemine yönelmelidir.

Peki mekan dediğimiz kavram esasında nedir?

Mekanın varlığını çeşitli algılar aracılığıyla bilebilmekteyiz.. Bazen mimari elamanlar kullanılarak oluşturulmuş bir boşluk, bazen bir ağacın gölgesi, bazen bir sokak lambasının zeminde tarif ettiği alan, bazen de bir ses bize öteki ortamdan ayrışan bir mekanın içinde olduğumuzu hissettirir.. Yaşadığımız kentte her gün temas ettiğimiz yüzlerce mekan belleğimizde o kentin kimliğini oluşturur..Belki de bu yüzden A.Rossi (şehrin Mimarisi) şehirle mimarlık arasında karşılıklı bir ilişki olduğunu iddia eder..Mimarlık, şehrin inşasından sorumlu disiplinken, şehir de kolektif belleğiyle mimarlığın kaynağıdır..

Modern kurguyla birlikte inorganik, Corbusier'in(1887-1965) de tabiriyle tüketilmek için üretilmiş, okunabilir, ayrılan katmanlar arasında bağlantı kurabilmek için geometrinin zorunlu hale geldiği mekanlardan oluşan kentlerden, içinde hastalanabildiğimiz, bazen mutlu ya da mutsuz olduğumuz gerçek mekanlardan söz eder olduk. Üretim ve tüketimin bir arada olduğu ve çakışmadan devam ettiği, makine gibi çalışan bir kent öngörülüyordu. Kent çok rasyonel değerlerle oluşmaya başlıyordu. Fonksiyon doğruysa, iyiye, tasarım da iyi kabul ediliyordu. Eski kentlerin işe yarar bir yanı yoktu! Kent, basit bir yapıymış gibi ele alınıyor ve sosyal değerler hesaba katılmıyordu!

19.yüzyıl Paris'inden söz etmek istiyorum..Burada, sıkışık doku içindeki sağlıksız yaşama birimleri yıkılarak, burjuvaların da oturabileceği apartmanlar yapılıyor. Housemann, isyancıların yaşadığı bölgede daha kolay müdahale edebilecek çabuk ulaşılabilir bir kent tasarlıyor. Modern Paris imgesini oluşturacak ,akslar meydana getirecek ve askeri müdahaleleri kolaylaştıracak şekilde, muhteşem bir ortaçağ dokusuna sahip Paris'te , parça parça müdahalelerle kent planlanıyor.Anıtsal yapıların belli başlıları dışındakiler yıkılıyor.

Amerika'da ise durum farklı..çünkü kentsel bir alt yapısı ve geçmişi olmayan topraklar söz konusu. Burada kenti olduran parametre parseldir. Ve burası, mimarın elini tamamen çektiği, mühendis yapımı, dümdüz binalardan oluşan, siletlerin tanımsızlaştığı mekanlardan oluşuyor.

Modern kent anlayışının dünya üzerindeki bu etkilerinden sonra yeniden A.Rossi'nin (şehrin Mimarisi) kent anlayışını irdeleyecek olursak; Rossi, bu anlayışın, bütün dünyayı

aynılaştırıp düzlerken, bir yandan da tasarım disiplinlerinin marifetiyle, aslında aynı olanı sözde farklarla donatarak büyük bir açgözlülükle sürekli alanının genişleten tüketim örüntülerine karşı bir direnç politikası olduğunu söyler. Rossi, tüketim mekanizmalarının biktırıcı nakaratları 'kopuş, değişim, sözde yenilikler' yerine kalıcılık ve tekrara yoğunlaşır.

Sosyoteknolojik devrimin başlangıcındayız(G.Deleuze)..

Bugün ise sahip olduğumuz teknoloji ve inovasyon bize gelecek başka bir kent anlayışının sinyallerini veriyor..Bulduğumuz noktada birbirimizle bağlantı ve kontrol içinde olduğumuz farkındayız.. Zaman ve mekan gerçek önemini kaybetmeye başlıyor ve bambaşka boyutlarda yeniden üretilebilir bir hal alıyor..Belki de postmodern koşulların yarattığı kurgusal ve maddi olmayan (immeterial) bir dünya.. Yaklaşan kent anlayışında kurgulanmış bir gerçeğimiz yok.. Bir yere gitme ihtiyacı hissetmiyoruz..Bedenimiz nerede olursa olsun ruhumuz başka bir yere ulaşabiliyor..Bu kent her birimize bir elektronik terminal ve password veriyor..Toplum bilincimiz de bu anlayışla birlikte sona mı eriyor? Hayır..

2013 gezi parkı direnişi bunun en anlamlı cevabını verdi belki de..Hepimiz için yeni olan bu kent anlayışının, birleşme, toplum olma ,belleğimize sahip çıkma gibi değerlerimizi yok etmediğini gördük.. İnsan ve kent arasındaki mükemmel bağın, kenti fiziksel elemanlarla donatılmış bir yer olmaktan kurtardığını anladık. Ve her seferinde önümüze bir tepside sunulan ve denek olarak kullanıldığımız mekanın, olmamasını istediğimiz bir hali için, yine kentin aynı parçasını, bu defa söylemimizi dile getirecek bir zemin olarak kullandık. Kentin üzerinde tartıştığımız mekanı çok farklı boyutlar kazandı bu defa.. **Aynı toprak parçası, bambaşka zihniyetteki insanların birbirleriyle uzlaştığı, mekanı başka bir şey olmaya zorlayan, değiştirmeye çalışanlarla ise çatıştığı bir 'yer' haline geldi.**

'...Bir meydanın ordusu yoktur. Oy veremez. Gidecek yeri de yoktur. Boş bir alandır. Ancak meydanlar iktidara muhalif bir işgali davet eder...'

'...İşte Taksim de böyle bir direnişin merkezi olunca Türkiye başbakanı da bu meydanı yeniden fethetme gereği duydu. Zırhlı araçlar, silahlar, gaz bombaları, buldozerler kullanıldı ama meydan alınmalıydı...'

(Guardian Yazarı Simon Jenkins 2013)

Simon Jenkins'in bahsettiği bu meydan, üzerine Topçu Kışlası yapılmadan önce gayrimüslimlerin mezarlığı idi. Onun bahsettiği gibi boş bir alan bile değildi. Sessiz bir ordusu vardı. Üzerine yapılan kışlayla birlikte kent belleğindeki izleri silinmeye çalışıldı. Bu ilk değişimdi. Alandaki Topçu kışlasının harabeye döndükten sonraki değişimini ise bir alıntıyla anlatmak istiyorum.

(1947'de basılan 'Yenileşen İstanbul, 1939 Başından 1947 Sonuna Kadar İstanbul'da Neler Yapıldı?' adlı kitaptan): "(...) Size, buranın eski halini kısaca tasvir etmek isterim. Eskiden Cumhuriyet Abidesinden Ayazpaşaya doğru dar bir yol vardı. Bu dar yolun sağ tarafı

İstanbul Kulübünün önünden geçiyordu. Sol tarafta ise, Taksim. Kışlasının metrük ahırları önünde ve içinde yapılmış ahşap gazinolar vardı. Bunların bir kısmı Taksim Meydanına ve Abideye bakıyordu. Bir kısmı da İstanbul Kulübüne karşı cephe almıştı. Garajlardan sonra, Taksim Kışlası ahırlarının kalın duvarları geliyordu. Bunların bir ucunda da tozdan kirlenmiş beyaz renkli, küçük köşk gibi bir şey vardı. Zannedersen, bu köşk bozuntusu baraka, Belediyenin Darülacezenin sinema ve tiyatro duhuliyelerinden aldığı hisseyi kontrol eden memur ve müfettişlerinin merkezi idi. Harap ve metrük Topçu Kışlası, atölye, garaj, kahve, gazino, ev olarak, ortasındaki avlu da, sözde stadyum olarak kullanılıyordu. Bunların hepsini kaldırdık ve Taksim Meydanını, Ayazpaşaya doğru genişlettik.” (Gülersoy, 1986, s.40).

Meydan üzerine konuşurken, İngiltere’deki meşhur Trafalgar Meydanı’ndan da söz etmek istiyorum.. Trafalgar Meydanı olmadan önce bu yer, Kraliyet ailesinin geleneksel ihtiyaçlarını karşılıyordu. Trafalgar Meydanı kurulmadan hemen öncesinde ise alan, egzotik kuşların sergilendiği bir hayvanat bahçesi niteliğindedi. Alan, meydan olana kadar, kent içinde dini merkez , hapishane ve birçok kurumsal işlev gördü. Bu meydanı ilk tasarlayan ve ona ilk görünümünü veren John Nash’ti. Zamanla değişime uğrayan meydan, yayalaştırma çalışmalarıyla birlikte Covent garden bölgesinin en huzurlu yerlerinden biri haline geldi.

Evet Trafalgar da bir değişim geçirdi. Fakat bu değişim kentin sahiplerinin yani kentlilerin ve kentin kendisinin lehine bir değişim oldu. Bugün o meydana hiç kimse, güç sahiplerinin kendilerini simgeleştireceği, bir sembol haline getireceği bir yapı yapmasına izin vermez. Öyleyse biz neden üstelik ‘promenade’ dediğimiz parkımıza böyle bir şeyin yapılmasına izin verelim ki?

Gezi Parkı, 1935-1951 yılları arasında İstanbul’un nazım imar planını hazırlayan Fransız mimar ve şehir plancısı Henry Prost’un önerisiyle hayata geçirildi. Nihayetinde binlerce metre kareden oluşan bu yeşil alan, kentlinin nefes aldığı bir gezi alanı olarak, kent belleğinde yeni bir kimliğe kavuştu. Ve belki de 2013 gezi parkı direnişiyle, mekanın kendisi, yaşananları anlatmak için, üzerinde hiçbir yapı yapmaya ,sembol olabilecek hiçbir anıt dikmeye gerek kalmadan bütünüyle anamlanan, direkt kendisiyle sözü edilen, öznesinin ve nesnesinin aynı olduğu bir anlatı, kent için bir öğretici haline geldi.

Direnışte öğrenilen ve düşünülmesi gereken bir başka konu da , mekanın örgütlenme yöntemi..Mimar C.Abdi Güzer bir konuşmasında her tasarımın bir senaryo olduğunu söyler..Burada tasarımı olmayan bir senaryo var..Mekanın çeperlerinin çatışma zemini olarak kullanılması, daha içerde kalan kısımlarda ise aynı fikir üzerinde uzlaşılan toplulukla birlikte yaşamsal faaliyetlerini sürdürmek , hatta sanatsal aktiviteler için kendiliğinden, el yordamıyla alanlar oluşturulması ve bu zeminde hareketlerinin gereğince mekanı farklı şekillerde deneyimlemeleri, insanın, aslında bir mimar tarafından tasarlanmayan ‘yer’i kendi kendine nasıl ayırttığı sonra geliştirdiği yönünden incelenmesi gereken bir şey.

‘Bina ne olmak istiyorsa o olur’(L.Kahn).. Mekan da ne olmak istiyorsa o olur..Mekanı yeniden üreterek yaşamı değiştirmeden önce bilinmesi gereken budur..

ÖZET

Mekanın denetim altına alınması ve mekana el koyulmasının gerekliliğine inanan Lefebvre, praksisin mekansal bir bileşenin olması savunur. Bazen mimari elamanlar kullanılarak oluşturulmuş bir boşluk, bazen bir ağacın gölgesi, bazen bir sokak lambasının zeminde tarif ettiği alan, bazen de bir ses bize öteki ortamdan ayrılan bir mekanın içinde olduğumuzu hissettirir.. Yaşadığımız kentte her gün temas ettiğimiz yüzlerce mekan belleğimizde o kentin kimliğini oluşturur.. Modern kurguyla birlikte eski kentlerin işe yarar bir yanı yoktu! Kent, basit bir yapıymış gibi ele alınıyor ve sosyal değerler hesaba katılmıyordu! Bugün ise sahip olduğumuz teknoloji ve inovasyon bize gelecek başka bir kent anlayışının sinyallerini veriyor.. Yaklaşan kent anlayışında kurgulanmış bir gerçeğimiz yok.. 2013 gezi parkı direnişinde, aynı toprak parçası, bambaşka zihniyetteki insanların birbirleriyle uzlaştığı, mekanı başka bir şey olmaya zorlayan, değiştirmeye çalışanlarla ise çatıştığı bir 'yer' haline geldi.